

Ayn Rand'ın Felsefesinde Bireyin Özgürleşme Serüveni*

Volkan Aktaş** & Ayşe Sıdika Oktay***

Öz

Bu makale, Ayn Rand'ın objektivizm felsefesi çerçevesinde bireyin özgürleşme sürecini incelemeyi amaçlamaktadır. Makalede, Rand'ın objektivist etik anlayışının temel ilkeleri doğrultusunda bireyin özgürlüğünün doğası analiz edilmekte, kolektivist düşünce sistemlerinin özgürleşme sürecine olan etkileri eleştirilmektedir. Ayrıca Rand'ın siyaset felsefesi bağlamında devletin birey üzerindeki rolü tartışılarak, bireyin temel haklarını koruma sınırını aşan devlet müdahalelerinin özgürlük üzerindeki olumsuz etkileri değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Rand'ın özgürlük anlayışının liberteryen teorideki konumu ve objektivist etik anlayışına yönelik değerlendirmeler tartışmaya dahil edilmektedir. Makalenin kapsamı, bireyin toplumdan bağımsız olarak kendi değerlerini belirleme sürecinde karşılaştığı bireysel ve toplumsal zorlukları da içermektedir. Çalışmanın yöntemi literatür taramasına dayanmaktadır. Bununla birlikte çalışmanın sınırlılığı, incelemenin yalnızca Rand'ın felsefî perspektifiyle sınırlı tutulmasıdır. Sonuç olarak, bu çalışma, bireyin kendi aklını, değerlerini ve inançlarını merkeze alarak, dışsal baskılardan bağımsız bir yaşam inşa etmesi gerektiği yönündeki Rand öğretisinin bireysel özgürlük anlayışına yaptığı vurguyu ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Etik, Ayn Rand, Objektivizm, Özgürlük, Devlet, Toplum.

The Liberation Process of the Individual in the Philosophy of Ayn Rand

Abstract

This article examines the liberation process of the individual within the framework of Ayn Rand's objectivism. It analyzes the nature of freedom within objectivist ethics and criticizes the impact of collectivist ideologies on personal autonomy. The role of the state is discussed through Rand's political philosophy, emphasizing how interventions beyond the protection of fundamental rights undermine individual freedom. Rand's libertarian understanding of freedom and her objectivist ethical principles are included in the discussion, alongside the personal and social challenges faced by individuals seeking to determine their own values independently of societal pressures. Methodologically, the study is based on a literature review, with its main limitation being the exclusive focus on Rand's philosophical perspective. The article concludes by underscoring Rand's insistence that individuals should center their lives on reason, values, and personal convictions, thereby constructing a life free from external impositions and aligned with the principles of objectivist ethics.

Keywords: Ethics, Ayn Rand, Objectivism, Freedom, Government, Community.

*Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'nde Prof. Dr. Ayşe Sıdika Oktay danışmanlığında Volkan Aktaş tarafından "Ayn Rand'ın Objektivist Etiği ile Postmodern Ahlâkın Tanrısal Buyruklar Açısından Mukayesesi" başlığı ile tamamlanarak Eylül 2024 tarihinde savunulan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

**Bilim Uzmanı | aktasvolkaan@gmail.com | ORCID: 0000-0003-1771-4387

***Prof. Dr. | Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri asoktay@gmail.com | ORCID: 0000-0002-2982-5730 | DOI: 10.36484/liberal.1698282

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 30, Sayı: 120, Güz 2025, ss. 189-206.

Gönderim Tarihi: 13 Mayıs 2025 | Kabul Tarihi: 24 Ağustos 2025

Giriş

Bireyin özgürlüğü, kendi yolunu çizebilme çabası ve imkânı, insanlık tarihinin en önemli ve etkileyici felsefî konularından biri olmuştur. Bu konuyu inceleyen birçok filozof ve düşünce sistemi vardır. Ancak, Ayn Rand'ın felsefesi bu alanda çarpıcı ve özgün bir bakış açısını ortaya koymuştur. Rand, roman yazarı olması yanında etik egoizm görüşüyle 20. Yüzyılın önde gelen düşünürlerinden biri olarak kabul edilir. Rus kökenli Amerikalı düşünür olan Rand, 2 Şubat 1905'te Rusya'nın St. Petersburg şehrinde dünyaya gelmiş, 6 Mart 1982'de ABD'nin New York şehrinde vefat etmiştir (Sharaf ve Arkadani, 2015: 31-32).

Rand'ın objektivizm felsefesi bireyin özgürlüğünü temeline alan, bireyin kendi değerlerinin peşinde koşması gerektiğini savunan bir öğretilerdir ve bireyin akıl ve özgür iradesi ile kendi değerlerini belirleme yetisi üzerine kuruludur. Özgürlük, başkalarına ve devlete bağımlı olmadan kendi kararlarını kendi aklı ölçütünde belirleyebilmesi ve hayatını kendi istediği şekilde yaşayabilmesi anlamına gelir. Rand, bireyin özgürleşme serüveninin, kendi değerlerine, inançlarına ve tutkularına bağlı kalındığı sürece gerçekleşeceğini öne sürmektedir. Ona göre özgürlüğün kazanılmasındaki en temel değerler, insanın hayatını ve mutluluğunu sürdürebilmesi için gerekli koşulları oluşturmaya bağlıdır (Gotthelf, 2000: 96). Bu koşullar, bir bireyin kendi aklını kullanarak kendi değerlerini oluşturmaya ve ahlâkı kendi bilinciyle keşfetmesiyle mümkün olur.

Rand için insan, kendi hayatını en yüksek değer olarak kabul etmeli, başkalarının hayatını kendi hayatının üzerine koymamalı, kendi arzularını başkaları için feda etmemelidir. Kendi hayatını korumak için başkalarının mutluluğu ve değerlerini kendi mutluluğu ve değerlerinden daha yüksek bir konuma getirmemelidir (Sharaf ve Arkadani, 2015: 35). Bunun için birey, egoizm temelinde kişisel çıkarını gözetmelidir. Onun teorisinde egoizm, rasyonel yaşamın gerektirdiği bir özelliktir (Barry, 1987: 110).

Bu makalede, Rand'ın felsefesinde bireyin özgürleşme serüveninin incelenmesi amaçlanmaktadır. Onun objektivist etik öğretisinin temel ilkeleri, bireyin özgürlüğü ve özgürlüğe giden yolda kolektif teorilerin rolü ele alınıp, bireyin kendi değerlerinin belirlenmesi gibi sorunlar, bu makalenin konusunu oluşturmaktadır. Diğer yönden, Rand'ın objektivizm felsefesinin önemli yapı taşlarından olan siyaset felsefesi de ele alınıp, bireyin özgürleşme serüveninde devlet ve toplumun rolü incelenecektir. Bu doğrultuda, Rand'ın liberteryen teorideki konumu ve objektivist etik anlayışına yönelik değerlendirmelere de kısaca yer verilecektir.

Objektivist Etik

Ahlâk felsefesi, insan davranışlarını doğru ve yanlış açısından değerlendirilen, yaşamın etik boyutunu anlamaya çalışan bir disiplindir ve kelime olarak, insanın yapıp etmelerine, bununla ilgili değerlendirmelerine ve eylemlerini düzenleyen genel normlara işaret etmektedir (Kılıç, 1993: 68). Günümüz ahlâk felsefesinde üç ana ahlâk alanı vardır: metaetik, normatif etik, uygulamalı etik. Metaetik, ahlâk felsefesinin en çözümleyici kısmıdır ve ne anlama gelir? nereden gelir? niçin ahlâklı olmamız gerekir? gibi önemli sorularla ilgilidir. Normatif etik, genel geçer ahlâkî ilkelerin ve erdemlerin olduğunu kabul eder. Bunların felsefî açıdan değerlendirilmesini, tartışılmasını, gerektiğinde eleştirilmesi ve insanlara önerilmesini, kısaca bireysel ve toplumsal düzeyde insanlara ahlâkî normlar konusunda rehberlik yapılması gerektiğini öne süren etik bir alandır. İlgilendiği soru ya da sorunların bazıları şunlardır: Neler, doğru ve yanlış davranışlarımızı düzenleyen ahlâkî normlardır? Nasıl huylar ve karakterler edinmeliyiz? (Yaran, 2010: 15-16).

Uygulamalı etik ise, gündelik yaşamla ilgili olan bazı tartışılmalı ahlâk konularını ele alır ve farklı ahlâk kuramlarının çözüm önerilerini irdeler. İlgilendiği konular; biyoetik ve tıbbi etik, iş ahlâkı, çevre ahlâkı, cinsel ahlâk ve toplumsal ahlâk gibi konulardır (Yaran, 2010: 17). Ayn Rand'ın etik anlayışı bu disiplinler arasında normatif etik içinde nitelendirilebilir. Ona göre etik, "insanın seçimlerine ve eylemlerine – hayatının amacını ve gidişatını belirleyen seçimler ve eylemler – rehberlik eden bir değerler kodudur. Bir bilim olarak etik, böyle bir kodu keşfetmek ve tanımlamakla ilgilenir." (Rand, 1964: 9). Bundan dolayı etiğin görevi, insanlar için doğru olan değerler sistemini tanımlamak ve mutluluğa ulaşmanın yollarını açmaktır (Rand, 1964: 20). Objektivizmde değerler etiğin temelinde bulunurlar ve bireyin yaşamı için vermiş olduğu mücadeleyle ilgilenmektedirler.

Ahlâkî değerler, ahlâk felsefesinin ilgilendiği önemli problemlerden biridir. Olgu ve değer ilişkisi, değerlerin varlığı ve kaynağı gibi sorular ahlâk ve değer felsefesinde ele alınır (Oktay, 2015: 94). Rand ise değeri, bir insanın kazanması ve koruması için çalıştığı şey olarak tanımlamaktadır. Ona göre bir değerler sistemine sahip olan canlı için elde edilmesi ve korunması bakımından en önemli değer standardı hayattır (Rand, 1964: 11-15). Buna göre değer kavramını mümkün kılan tek kavram hayattır ve objektivizmde ancak yaşayan bilinçli bir varlık için şeyler iyi ya da kötü olabilir (Rand, 1992: 1344). Dolayısıyla insanın hayatına etkisi bakımından onu yaşatan şey iyi, yaşamına zarar veren ve öldüren şey ise kötü olarak kabul edilir (Rand, 1964: 12).

Objektivist etik, bireyin kendi doğruları ve yargıları doğrultusunda yaşamasını ve kimsenin bireye başkaları için yaşama görevini bir hak olarak tanımlamayan sistemin adıdır (Gotthelf, 2000: 13). Egoizm temeline dayanan ve özgeci (altruizm-diğerkamlık) anlayışların tamamının karşısında duran bu sistem, gerçekliğin nesnel bir mutlak olduğu ve bu gerçekliği keşfetmenin yolunun akıl olduğu temeline dayanmaktadır (Cevizci, 2005: 1402).

Egoizm, ahlâkî eylemlerin temelinde bireyin kendi öz çıkarının olması gerektiğini savunan bir öğretilerdir (Cevizci, 2017: 148). Bu öğretiye göre kişi kendi öz çıkarı doğrultusunda eylemler geliştirir ve bireysel bencilliğini ön planda tutar. Özgecilik ise, sözlüklerde anlam olarak “başkalarının iyiliğini yaşama ve eyleme ilkesi yapan görüş” (Akarsu, 1975: 137), kişisel çıkar gütmeksizin başkalarının iyiliğini ön planda tutma olarak tanımlanmaktadır. Etik anlamda bu öğreti egoizmin tam karşısında durur (Cevizci, 2017: 342).

Rand, ahlâkî bir bakış açısıyla yaşam ve ölüm seçeneklerini içeren bir egoizm anlayışını ortaya koymuştur. Ona göre, bireyin hayatta kalabilmesi, kendi yaşamını en önemli değer olarak görmesine dayanır. Bu bağlamda kişi, yaşamını sürdürebilmek için rasyonel değerlerine ve hayatının gerekliliklerine uygun şekilde hareket etmelidir. Kendi refah seviyesini yükseltmek için ise bireyin bu egoist yaklaşımı benimsemesi gerektiği vurgulanır (Smith, 2006: 24). Bu nedenle bireyin, rasyonel değerlerine bağlı kalarak, kendi refahını artırmayı hedeflemesi ve çıkarlarını gözeterek özgürlüğü tercih etmesi gereklidir. Zira bilinçli bireyler, kendileri için neyin faydalı, neyin zararlı ya da neyin doğru veya yanlış olduğunu analiz edebilme yetisine sahiptir ve buna göre seçim yaparlar. Ancak, yaşamını sürekli fedakarlıklar üzerine kurmuş ve kendi isteklerinden ziyade başkalarının beklentilerini yerine getiren bir kişi, gerçek anlamda özgür sayılamaz.

Rand, geçmiş felsefe öğretilerini özgeci olmaları esasına dayanarak reddetmiştir. Ona göre hiçbir filozof keyfi olmayan akla dayalı bir etik öğreti geliştirememiştir ve hiçbir filozof insanın bir değerler sistemine neden ihtiyaç duyduğuna dair rasyonel bir cevap verememiştir (Rand, 1964: 10). Bu nedenle Rand, etik alanda insanın değerini rasyonel şekilde üretmesine ve bu değerlere bağlı kalmasına dayalı yeni bir sistem kurma gereksinimi içerisinde olmuştur.

Akılcı bir etik öğretisi üzerinde duran Rand, ‘insan neden bir ahlâk sistemine ihtiyaç duyar?’ temelinde bir soruşturma yürütmüş ve sonunda insanın amacının kendi değerlerini ve çıkarlarını koruması olduğunu savunan bir anlayış geliştirmiştir. Etik anlamda “değerler nelerdir? İnsan niçin değerlere ihtiyaç duyar?” (Rand, 1964: 8-11) şeklinde başlayan soruşturması, insanın kendi öz çıkarı doğrultusunda rasyonel olarak hareket etmesi temeline dayanmaktadır.

Rand'ın, yaşam üzerine kurulu olan objektivizminde insanın bireysel amacı hayatta kalmaktır. Ona göre, ancak canlı organizma olarak tanımlanan ve bir bilince sahip olan insan hayatta kalabilir, amaçlar oluşturabilir. Dolayısıyla, objektivizmde insan kendi değerlerini ve amaçlarını kendisi belirleyerek hayatta kalmalıdır. Bunun dışında insanda otomatik olarak gelişen ve hazır olarak sunulan bir davranış ya da değer yoktur. İnsana, hisleri ona ne yapması gerektiğini, neyin iyi ya da kötü, neyin faydalı olduğunu ve hangi amaçları izlemesi gerektiğini göstermediği için insan, rasyonel olarak değerlerini kendisi üretmeli ve bunlara bağlı kalmalıdır. Bundan dolayı insan, hayatta kalmak için kendi bilincinin farkında olmak ve kendi amaçlarını keşfetmek zorundadır. Zira Rand'ın düşüncesinde bilinç, ona sahip olan varlıklar için hayatta kalmanın temel aracı olarak karşımıza çıkar (Rand, 1964: 11-14). Bu durumu Rand *Yeni Entelektüel İçin* adlı eserinde şu şekilde açıklamıştır:

“İnsan ancak kendi zihniyle var olabilir. Dünyaya silahsız gelir. Tek silahı, kendi beynidir. Hayvanlar yiyeceklerini fiziksel güçleriyle bulurlar. İnsanın pençeleri, sivri tırnakları, boynuzları, büyük kas gücü yoktur. Yiyeceğini ya toprağa ekmek ya da avlamak zorundadır. Ekebilmek için bir düşünce sürecine ihtiyacı vardır. Avlamak için silahlara, dolayısıyla silah yapmaya ihtiyacı vardır ki o da bir düşünce sürecidir... neyse ve neye sahipsek hepsi insanın bir tek niteliğinden doğmaktadır...o da mantıklı bir zihnin işlemesidir” (Rand, 2021a: 102).

Yukarıdaki ifadelere göre, Rand için insan bu dünyada kendi tercih ve amaçlarını düşünerek kendisi üretmek zorundadır. Ona göre düşünmek, insana amaç veren şeydir (Rand, 1992: 264). İnsanın aklı, onun hayatta kalmasının temel aracıdır ve insan, sağ kalabilmek için düşünmek zorundadır. İnsan, bu düşünme eylemiyle birlikte harekete geçmek ve eylemlerinin niteliğini ve amaçlarını belirlemeye mecburdur. Keza bilince sahip olan bir varlığın otomatik bir davranış rotası yoktur. Bu varlığın davranışlarına yön verecek bir değerler koduna ihtiyacı vardır (Rand, 1992: 1343-1344) ve insana hazır olarak sunulmuş hiçbir şey bulunmamaktadır. İnsan kendisini ve doğayı keşfetmek zorundadır (Rand, 2021a: 103). Böylece, insanın hayatta kalmasının aracı olarak ahlâkı keşfetmesi gerekir ve bu sebeple insan için ahlâktan bahsedilebilir (Rand, 1964: 9). Zira hayat, her canlı için bir değer olmasına rağmen bilinçli olan canlılar için durum farklıdır. Canlılar olarak, bitkiler, hayvanlar ve insanlar arasında hayatta kalma mekanizmaları bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Bitkiler, doğal olarak belirlenmiş olan otomatik süreçler sayesinde hayatta kalırlar. Suya, güneşe ve toprağa olan ihtiyaçları içgüdüsel olarak vardır. Hayvanlar ise, duyuşsal ve algısal yetenekleri sayesinde tehlikeleri ve fırsatları algılayabilirler. Ancak, onların da bilinç düzeyleri içgüdüselidir ve otomatik bir değer sistemi üzerine kuruludur. Zira, hayvanların acıdan kaçınmak

ve hazza yönelmek gibi içgüdüsel mekanizmaları bulunur ve hayatlarını bu mekanizmayla sürdürürler (Rand, 1964: 12-13). Objektivizme göre ise insanların, bilinçli bir organizma olarak rasyonel değerler üretip hayatlarını bu değerler üzerine yaşamaları gerekmektedir.

İnsanlar bilinçli varlık olduğundan diğer canlılardan ayrılarak, düşünceye ve üretmeye dayalı bir değerler sistemine ihtiyaç duyarlar. Rand'a göre, insan bilinci otomatik olarak işleyen bir mekanizma değil, kavramsal bilgiye dayalı seçim yapabilme yetisi ile gelişir. İnsan hayatta kalmak için neyin iyi, neyin kötü olduğunu belirlemeli ve bu değerlere göre yaşamak için çaba göstermelidir. İnsan, diğer canlılardan ayrılarak üretmek zorunda olduğundan kendi değerlerine yönelmiş bir yaşam biçimini kendisi geliştirmelidir (Rand, 1964: 13).

İnsanın hayatını bir amaç haline getirmesi ve değerler üretmesinin yolu, Rand'ın objektivist etiğinin temelinde bulunan 'akıl'dan geçer. Keza Rand'a göre, insanın kendine özgü bir yaşam sürebilmesi ve ahlâkı keşfetmesi, akılcı bir varlık olarak hayatta kalmasına bağlıdır (Rand, 1964: 85). Bu nedenle onun sisteminde insan, yaşamını muhafaza etmek ve sürdürmek istiyorsa rasyonel olarak ahlâkı keşfetmek zorundadır (Rand, 1992: 1342).

Rand'ın ahlâkı temellendirmesi, insanın aklını kullanarak değerler üretmesi gerektiği fikrine dayanmaktadır. Felsefe tarihinde ahlâkı temellendirme konusunda farklı yaklaşımlar olmuştur. Bu kavram, ahlâkî ilkelerin hangi temele dayandırılabilceğini ve ahlâkî iyi ile kötüye ilişkin bilginin kaynağını sorgulayan bir yaklaşım olarak anlaşılmaktadır. Bu temellendirme çabaları ise genellikle üç ana kategoriye ayrılır: akıl, sezgi ve duyuşal deneyim (Kılıç, 1993: 69). Ancak Rand, ahlâkı temellendirme konusunda akli temele koyarak, insanın ahlâklı olabilmesi için kendi aklını kullanabilmesini, ayrıca hayatını, değerlerini ve ahlâkı keşfetmede kendi aklına bağlı kalmasını gerekli kılmıştır. Bunun için, ahlâkı temellendirmede duyu ve sezgiyi daha önce de ifade ettiğimiz bilinçli olmayan canlılara indirgemıştır.

Rand'a göre insan, objektivist teori içerisinde mantıklı ve rasyonel olana yönelerek doğrularını mantıksal çerçevede aramalıdır. Keza mantıksız olana ya da yanlış olana yönelmesi insan için hiçbir doğruyu ortaya koymayarak başarısızlığı beraberinde getirmektedir (Rand, 1992: 160). Bu nedenle mantık, objektivist etikte insanın doğrularını keşfedebilmesi için önemli bir değerdir. Rand'a göre insan, ahlâkî bakımdan hayatta kalma aracı olarak akıl ile hareket etmeli ve mantığa yönelmelidir. Dolayısıyla insan, ahlâkı keşfederek kendi değerlerini üretmelidir seçimlerini kendisi belirlemelidir. Zira objektivizmde, bilince sahip olan insanın ahlâkı keşfetmek ve amaçlar edinmekten başka alternatifi yoktur. Onun, daha önce işaret ettiğimiz diğer canlılar gibi otoma-

tik bir hayatta kalma kodu da yoktur. İnsan, diğer canlılardan farklı olarak alternatifler karşısında kendi isteğiyle seçim yapmalı ve değerlerini kendisi belirlemelidir (Rand, 1992: 1344-1345).

Objektivizmde, kendi değerlerini üretmiş ve amaçlar edinmiş varlık olarak insan, kendi seçimleriyle insan olmak ve insanca yaşamak zorundadır. Mantık çerçevesinde kararlar alan ve bilince sahip olan birey olarak hayatına kendi seçimiyle değer vermek zorundadır. İnsan, hayatını kendi seçimiyle devam ettirmeli, gerekli değerleri keşfetmeli ve bunları uygulamalıdır (Rand, 1992: 1346). Keza insan, objektivizme göre ancak kendi zihniyle var olabilir (Rand, 2021a: 102). Bunun için insanın kendi aklını ve mantık ilkelerini kullanarak, olabilecek her etkinin dışında kendi bireyselliği ve özgür düşüncesiyle ahlâkî değerlerini keşfetmeli ve böylece özgürleşmeli, başkalarına boyun eğmeden ve başkaları için yaşamadan, kendi bireyselliği için çabalamalı ve rasyonel anlamda ahlâkî değerlerini üreterek mutluluğu elde etmelidir. Mutluluk, Rand'ın sisteminde ulaşılması gereken en büyük hedef ve son noktadır. Bu düşüncesinde Rand'ın Aristoteles'in görüşlerinden etkilendiği görülmektedir. Aristoteles, insanın amacının 'eudaimonia' diğer deyişle mutluluk olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre mutluluğa ulaşmak için insanların akıl ve erdemleriyle insanca yaşamaları gerekir. Bu nedenle, iyi bir yaşam için erdemlere uygun eylemler sergilenmenin gerekli olduğunu vurgular (Aristoteles, 2019:71-1099a). Akıl ve erdemlere uygun bir yaşam öğretisi objektivizm felsefesinde de görüldüğünden, Rand da mutlulukçu ahlâk anlayışına sahip düşünürlerden birisi olarak kabul edilebilir. Zira Rand felsefesinde bireyin mutluluğa ulaşmak için rasyonel olarak hareket etmesi gerekmektedir (Rand, 2011: 70). Dolayısıyla mutlulukçu etik anlayışı bakımından Rand'ın felsefesinde Aristoteles'in izlerine rastlanmaktadır. Akıl ve erdemlere uygun yaşam bireyin hem kendini gerçekleştirmesi hem de gerçek mutluluğa ulaşması için vazgeçilmez bir yol olarak kabul edilmektedir.

Kolektivizm ve Mistik Teoriler

Rand, objektivist etiği kabul ederken geçmiş bütün etik öğretileri akıl dışı oldukları gerekçesiyle reddetmiştir. Ona göre etik, rasyonel olarak bireysele özgü bir öğretilerdir. Bu nedenle rasyonel olmayan öğretiler insana bir fayda sağlamayacağı gibi ahlâkî olarak doğruyu da göstermemektedir. Rand, etik egoizminden hareketle kolektif ve özgecilik temeline dayanan öğretileri eleştirmiş ve iyi bir sistem ortaya koymadıklarını, akla karşı olduklarını ifade etmiştir (Rand, 1992: 1343).

Rand'ın anlayışında kolektivizm, bütünü öne çıkaran, diğer deyişle toplum üzerine yoğunlaşan ve bireylerin çıkarları ile toplumun çıkarları çakıştığı zaman, bireylerin çıkarlarının arka plana itilmesi gerektiğini öne süren öğretiler (Cevizci, 2017: 265). Özgecilik ise daha önce açıkladığımız gibi, insanın başkalarının çıkarlarını kendi çıkarlarının üzerinde tutması olarak tanımlanmıştır. Bunun için Rand, kolektif değerleri eleştirirken bireysel çıkarların ön planda tutulması gerektiğini savunur. Ayrıca özgeciliğe karşı ağır eleştiriler getirerek, başkaları için yaşamamanın, başkalarının çıkarları doğrultusunda hareket etmenin ve bireyin kendi benliği dışında başkaları için hizmet etmesinin insanı köleleştireceğini öne sürmüştür (Rand, 2005: 495). Dolayısıyla Rand, bu tür yaklaşımları akıl dışı bulmuş, ayrıca geçmiş öğretilerin insanların kaprislerine ve duygularına dayalı olduğunu iddia etmiştir. Bu nedenle Rand'a göre filozoflar, etiği mantık temeline oturtmak yerine, onu mutlak olarak objektif ve metafizik temellerde değerlendirmişlerdir (Rand, 1964: 9-10). Bu doğrultuda Rand için filozofların öğretileri, insanlar için geçerli bir değerler standardı sunmamışlardır. Zira Rand'a göre bir değer standardı olarak akıl reddedildiğinde geriye alternatif olarak mistik teoriler kalmaktadır.

Rand, Tanrı buyruğuna dayandırılan teorileri 'mistik' olarak nitelendirmekte ve bu teorilerin ahlâkî temellerini doğaüstü bir kaynağa dayandırıldığını öne sürmüştür. Ona göre Tanrı buyruğuna dayalı ahlâkî sistemler, bireyin özgürlüğünü sınırlandıran ve onun rasyonel çıkarlarıyla bağdaşmayan bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla bireyin bu tür ahlâkî ilkelere uyması, kaçınılmaz olarak ızdırapla sonuçlanacaktır (Rand, 1964: 22-23).

Objektivist etik içerisinde, değer standardı olarak duyguları, haz ve acıyı önemseyen etkileri temele alan ve inanç esasına dayandıran bir mistik, Rand'a göre akli geri planda tutarak keyfi olarak üretilmiş ahlâkî değerler yönelen bir kimsedir (Rand, 1964: 24). Rand, bu ahlâkî davranışa karşı eleştirilerini *Atlas Shrugged* romanında şu şekilde dile getirir:

"Siz ahlâkî kavramları hiç duymadınız, yalnızca mistik ya da sosyal kavramları dinlediniz. Size ahlâkın, keyfi olarak empoze edilen bir davranış kodu olduğu söylendi. Kendinizi üstün bir gücün ya da toplumun kaprisine adanmak, Tanrının amacına hizmet etmek ya da komşunun refahına katkıda bulunmak, mezarın ötesindeki ya da bitişik evdeki bir otoriteyi memnun etmek...ama ne olursa olsun kendi hayatınıza ve kendi zevkinize hizmet etmemek olduğu söylendi..." (Rand, 1992: 1342-1343).

Rand açısından, özgeci ve kolektif teoriler insanı başkaları için kurban edilen araçlar olarak, toplumu ise kendi başına bir amaç olarak görmektedirler (İspir, 2010: 514). Bu anlayıştaki filozofların çoğu aklın başarısız olduğunu ve etik alanda insana akıldan başka bir şeyin rehberlik etmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Oysa Rand'a göre bu teorilerde aklın dışında insana rehberlik

edecek olan şey kaprislerdir. Keza kaprisler duygulara dayanır ve bundan dolayı, özgeci ya da kolektif teorilere göre etik alanda bir değer standardı olarak tanımlanmaktadırlar (Rand, 1964: 11).

Rand için kapris denilen şey, “bir kişinin sebebini bilmeden veya bu sebebin öğrenilmesiyle ilgilenmeksizin sahip olduğu arzudur” (Rand, 1964: 10), diğer deyişle duygulara dayanmaktadır. Akıllı temel alan Rand’a göre geçmişteki ahlâk öğretileri insanların kaprislerine dayanarak rasyonelliği geri planda bırakmıştır. Mistik teorilerin de kaprislerle dolu olduğunu öne süren Rand hem mistik hem de kolektif yaklaşımları, insanların kendilerini başkaları için feda etmesinden başka bir şey önermedikleri gerekçesiyle reddetmiştir. Ona göre akılcı bir öğreti ortaya koyma umuduyla işe kalkışmış olan filozoflar bile insanlara kaprisler arasında tercihte bulunma imkanından başka bir şey ortaya koyamamıştır. Bu nedenle Rand, kaprislere dayanan teorileri akıllı mahveden unsurlar olarak nitelendirmiştir (Rand, 1964: 20-24).

Rand’a göre, insanın ahlâkı keşfedebilmek ve kendini inşa edebilmesi adına asıl yapılması gereken şey bütün kaprisleri bir kenara itmektir. Bu noktada insanın rasyonel olarak kendi düşüncelerini var etmesi ve hakikatlerini düşünceleri kapsamında aydınlatması gerekmektedir (Rand, 2011: 69). Bunun için insan yaratıcı olmalıdır. Rand bu durumu *The Fountainhead* adlı eserinin baş kahramanı olan Roark’ın ifadeleriyle şu şekilde açıklamaktadır;

“Bu dünyada hiçbir şey insana hazır verilmiş değildir. İhtiyacı olan her şeyi üretmesi gerekmektedir. İnsan burada kendini temel bir seçimle karşı karşıya bulur. Ancak iki yoldan birini seçerek sağ kalabileceğini görür. Ya kendi zihninin bağımsız çalışmalarıyla ya da başkalarının zihninden beslenen bir asalak olarak. Yaratıcı başlatır, asalak ödünç alır. Yaratıcı doğa karşısında kendi başına dikilir. Asalak doğa karşısında hep bir aracıyı kullanır. Yaratıcının derdi doğayı fethetmektir. Asalağın derdi ise insanları fethetmektir. Yaratıcı kendi işi için yaşar. Başka insanlara ihtiyacı yoktur. Birincil amacı kendi içindedir. Asalak ikinci elçi olarak yaşar. Başkalarına ihtiyacı vardır. Başkaları onun baş amacı haline gelir. Yaratıcının temel ihtiyacı, bağımsızlıktır. Mantıklı zihin, herhangi bir zorlama altında çalışamaz. Kısıtlanamaz, feda edilemez, başka amaç ve düşüncelere boyun eğemez. Gerek işlerlikte gerekse amaçta tam bir bağımsızlık ister” (Rand, 2005: 494).

Yukarıdaki metinden anlaşılacağı gibi Rand, insanın kendi bağımsızlığı ve akıllı doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini, kendi akıllı ve tercihleri dışında dayatılan başkalarının buyruklarına boyun eğmemesi gerektiğini ve başka insanlar uğruna insanın kendisini feda etmemesi gerektiğini savunmaktadır. Buna göre, kendi arzularını akıllı ölçütünde seçen ve bu seçtiği şeylere saygı duyan insan (Rand, 2011: 69), bencil olmalıdır ve kolektif değerleri reddetmelidir (Rand, 1964: 84). Zira daha önce de ifade edildiği gibi, kolektif olan özgeci değerler insan doğasına ve hayatına zarar veren yaklaşımlardır (Yıldırım-Gün-

doğdu, 2023: 76). Birey kendi bağımsızlık ve özgürlüğünü kazanmak için bu değerleri reddetmeli ve rasyonel olarak ahlâkî keşfetmelidir. Zira, ancak bu durumda olan insan rasyonel olarak hayatta kalabilir ve kendi hayatı üzerinde bağımsızlığını ilan edebilir. Mistiklerde olduğu gibi değerlerin standardını Tanrı iradesine ya da kolektivizmdeki gibi toplumun çıkarına koymadan (Rand, 1964: 10), kendi bağımsızlığıyla ahlâkî üretimini kendi düşüncesi ölçüsünde yapmalıdır. İnsan, ahlâkî eylemleri bakımından ancak bu şekilde özgürlüğünü ve bağımsızlığını elde edebilir. Dolayısıyla, ahlâkî bakımdan yaratıcı olarak kendi benliğini oluşturmali ve bencil olmalıdır. Keza, objektivist etikte benliği olmayan kişi düşünmeyen, yargılamayan ve eyleme geçmeyen kişidir (Rand, 2005: 494). İnsan, özgeci teorilerden ancak bencil olması yoluyla kurulabilir ve ancak bu şekilde özgürlüğünü ve bağımsızlığını ortaya koyabilir.

Devlet ve Toplumun Rolü

Objektivizm felsefesi, insanın kendi ahlâkî değerlerini ortaya koyabilmesi için özgür olması ve bu özgürlüğü güvence altına alan siyasal ve toplumsal bir sistemin olmasını gerekli görür. Rand'ın objektivizminin büyük bir bölümü siyaset felsefesi üzerine kuruludur ve Rand, siyaset felsefesini objektivist ahlâktan ayrı bir alan olarak görmez. Ona göre en temel felsefe objektivizmdir ve siyaset felsefesi de objektivizm içerisinde yer alır. Bu sistem içerisinde Rand'ın siyaseten savunduğu değer 'kapitalizm'dir. Keza objektivist etiğinin ihtiyaç duyduğu en büyük ahlâkî değer kapitalizmdir ve bu sebeple felsefesinde kapitalizmden bağımsız objektivist etik düşünülemez (Rand, 1964: 22).

Rand, kapitalizmi bireylerin üretken bir şekilde çalışmasına ve kişisel hedeflerinin peşinden gitmesine olanak tanıdığı için rasyonel bir ekonomik sistem olarak tanımlar (Barry, 1987: 110). Ayrıca kapitalizmin bireysel haklara ve mülkiyet hakkına dayanan tek sistem olduğunu iddia etmektedir. Ancak onun kapitalizmi herhangi bir hükümetin kontrolünde olmayan bir sistemdir (Heyl, 1995: 220).

Bireysel haklara dikkat çeken Rand için, özgür bir toplumu savunmak isteyen her insan birey haklarını benimsemelidir. Birey hakları temelde insanların eşit, özgür ve ahlâklı yaşama hakkına sahip olmalarını gerektirdiğinden özgür bir toplumun temelini oluşturmaktadır (İspir, 2010: 512). İnsanın bu haklara sahip olması ve özgürce yaşayabilmesinde ise devletin rolü büyüktür. Bundan dolayı, Rand için devletin tek ahlâkî amacı insan haklarını, insanın kendi hayatını, kendi bağımsızlığını ve mülkiyet hakkını korumak olmalıdır (Rand, 1964: 22). Bu nedenle insanın yaşama hakkını muhafaza edebilmesinin yolu gerçek bir kapitalizm biçimi olan *Laissez-faire* (bırakınız yapsınlar)

kapitalizminden geçer. Rand için ancak bu teoriyi savunanlar insan haklarının savunucusu konumunda olmuşlardır (Rand, 1964: 64).

Rand'ın objektivist teorisi içerisinde kapitalizm, insanın hayatta kalma araçlarına uygun bir öğretilerdir. Zira insanları düşünmeye, faaliyette bulunmaya ve üretmeye teşvik eden bir sistemdir (Rand, 1964: 77). Onun düşünce sisteminde insan hayatta kalmak için rasyonel olmak zorundadır ve rasyonel olan varlık hayatını devam ettirebilmek için baskı altında değil, özgür yaşamı içerisinde bunu yapabilmelidir. Nitekim düşünen bir varlık baskı altında hayatını güvence altına alamaz ve varlığını koruyamaz. Bu nedenle insan, kendi rasyonel kararları doğrultusunda kendi bağımsızlığıyla özgür koşullar altında yaşamalıdır (Rand, 2021b: 21). Rand bu durumu *Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal* adlı eserinde şu şekilde ifade etmektedir;

“Rasyonel bir akıl baskı altında çalışmaz; böyle bir akıl realiteyi idrak etmesini hiç kimsenin emrine, direktifine ve yönlendirmelerine teslim etmez; bilgisini, doğru anlayışını hiç kimsenin fikrine, tehditlerine, arzularına, planlarında veya “refahına” kurban etmez. Böyle bir akla diğer insanlar engel olabilir, bu akıl susturulabilir, hapse atılabilir veya yok edilebilir; ancak ona baskı yapılamaz...” (Rand, 2021b: 21).

Bu durumda Rand için insanlar, baskı altında olmadan düşüncelerini geliştirmeli ve gerçekliğe bu şekilde ulaşmalıdır. Düşünmeyi tercih eden insan başkalarının rutinleri devam ettirmemeli ve baskı altında kalmadan rasyonel olarak kendi keşfedilebilir yasalarını keşfetmelidir. İnsan, aklını ve düşünme yetisini kullanarak bu keşfedilebilir yasaları ortaya çıkarmakla yükümlüdür. Keza, Rand'ın sisteminde daha önce belirttiğimiz gibi insan doğası rasyonel olmayı zorunlu kıldığı için bu doğada insanın aklını kullanarak hayatta kalması gerekir. Bunun toplumsal kabulü de bireysel haklar kavramından geçmektedir (Rand, 2021b: 20-22). Rand'a göre haklar, “... bir bireyin davranışlarına rehberlik eden prensiplerden diğer insanlarla ilişkisine rehberlik eden prensiplere mantıksal bir geçiş sağlayan kavramdır; sosyal bağlamda bireysel ahlâkî muhafaza eden ve koruyan kavramdır; bir insanın ahlâk sistemiyle bir toplumun yasa sistemi arasındaki, etik ve siyaset arasındaki bağlantıdır” (Rand, 2021b: 425).

Hak kavramı, başkaları tarafından ihlal edilmemesi gereken bir ayrıcalıktır. Hak, bireyin hayatını şekillendiren ve toplumsal ilişkilerini doğrudan etkileyen önemli bir unsurdur. Bu bağlamda, hak kavramı insana eylemsel özgürlükler tanımlar ve bireyin, başkalarının kendi eylem ve düşüncelerine müdahale etmesine izin vermemesi gerektiğini vurgular (İspir, 2010: 519). Haklar, toplumsal anlamda ahlâkî ilkeleri temsil eder ve insan, bu kavram sayesinde özgürlüğünün sınırlarını ve yaptırımlarını belirleyebilir (İspir, 2010: 513-514).

Rand'ın sisteminde insanın bireysel hakları hayat hakkının gereksinimleridir. Bu gereksinimler özgürlük, mülkiyet ve mutluluğu arama haklarıdır. Rand'a göre insanın bu hakları her türlü otorite ve toplumsal baskıdan bağımsız olmalıdır (Rand, 2010: 509). Bireysel haklarını ortaya koymada kendi hür iradesine göre hareket etmelidir. Bunu başarabilmenin yolu, "tüm mülkiyetin özel olarak sahiplenildiği, mülkiyet hakları da dahil, bireysel hakları tanımaya dayalı olan sosyal bir sistem" (Rand, 2021b: 23) olan kapitalizmden geçmektedir. Bundan dolayı kapitalizm, bireylere iktisadi ve sosyal özgürlüğü tanımlayan bir değer olarak tanımlanmaktadır. Rand'a göre bir devlet içerisinde bireylerin sosyal anlamda özgürlüğünün olabilmesi için siyasal özgürlüklerinin olması gerekmektedir. Bu siyasal özgürlüğü ise ancak kapitalizm ortaya koyabilmektedir (Rand, 1964: 22).

Rand'a göre siyasal özgürlük olmadan sosyal özgürlük olamaz. Ekonomik özgürlük olmadan ise siyasal özgürlük olamaz. Ona göre özgür bir akıl ve serbest bir iktisadi ortam birbirinin doğal sonuçlarıdır (Rand, 2021a: 29). Özgür bir aklın olabilmesi ve iktisadi özgürlüğün yaşanabilmesi için hükümetler, insanlar üzerinde siyasal bir baskı kurmamalıdır. Bir devlet yapısı altında yaşayan insanlar söz ya da ifade özgürlüklerini ellerinde bulundurmalı, düşüncelerini baskı altında tutulma, müdahale edilme ve cezalandırma tehlikeleri olmadan ifade etme hakkına sahip olmalıdırlar (İspir, 2010: 518). Bir devlet yapısı içerisindeki birey ancak bu şekilde özgür kalabilir ve ancak toplumsal ilişkileri bağlamında başkalarıyla olan ilişkisinde özgürlük kavramını yaşatabilir.

Rand'a göre bir hükümet, insanın kendi hayatı ve bireysel hakları bakımından karar almamalıdır (Rand, 2021b: 158). Aksi halde bir bireyin özgürlüğünden bahsedilemez. Hükümetlerin tek görevi insan haklarını başkalarının ihlaline karşı korumaktır. Bu durumun üzerine çıkarak hiçbir hükümet, rasyonel etiğin insanlar üzerinde öngördüğü haklardan daha fazla güce sahip olmamalıdır (Barry, 1987: 110). Bu anlamda Rand için hükümet, "belirli bir coğrafi alanda belirli sosyal davranış kurallarını uygulamak için münhasır yetkiye sahip bir kurumdur. Hükümetin tek amacı, insanları korumaktır" (Gotthelf, 2000: 91).

Objektivizmde devlet yasaları, insanların haklarını koruyacak şekilde konumlandırılmalıdır ve insanların benliğini ya da özgürlüğünü kısıtlayacak şekilde objektivist teorinin üzerine geçmemelidir. Keza Rand, bireycilik bakımından sosyal, iktisadi ve siyasî bireyciliği ayrı tutmadığından, bu alanlarda devlet ya da hükümet tarafından atılan her adım bireyin özgürlüğüne müdahale anlamına gelmektedir (Demirel, 2021: 66). Bunun için, bireyin düşünceleri devlet tarafından sansürlenmemeli, her türlü ifade özgürlüğü baskılan-

mamalıdır (Can, 2007: 47). Her türlü baskı ya da sansürün olduğu durumda bir bireyin özgürlüğünden bahsedilemeyeceği gibi, bireyler kendi seçimleri olarak toplum içerisinde düşünme ve kendi kararlarına uygun şekilde ifade edebilme haklarına sahip olmalıdırlar. Dolayısıyla Rand'ın teorisinde gerçek anlamda özgürlüğe ancak bu şekilde ulaşılabilir. Aksi halde, insanın düşünme ve seçimler yapıp eylemde bulunma olanağına bir müdahale halinde özgürlüğünden bahsedilememektedir (İspir, 2010: 515). Bu anlamda, Rand'ın objektivizm teorisinde bireysel olarak yapılması gereken en bencil davranış, “özgür bir aklın kendininkinden yüksek bir otorite tanımaması, kendi gerçeklik yargılarından daha yüksek bir değer tanımamasıdır” (Rand, 1992: 1256). Bundan dolayı objektivizmde birey, ancak kendi aklına bağlı kalarak ve kendi aklından daha üstün bir otoriteyi tanımayarak kendi ürettiği değer standartlarına bağlı kalabilir ve özgürlüğünü ya da bağımsızlığını yaşatabilir.

Liberteryen Teoride Ayn Rand'ın Konumu ve Eleştiriler

Rand, objektivizm felsefesi içerisinde her ne kadar bireysel özgürlük, mülkiyet hakkı ve devletin sınırlılığı gibi liberteryen teorinin temel ilkeleriyle örtüşen görüşler sergilese de klasik liberteryen gelenek içerisinde kendine özgü ve kimi zaman tartışmalı bir konumda yer almıştır. Onun objektivist etik anlayışı, özgürlüğü yalnızca siyasî bir ilke değil, aynı zamanda ahlâkî bir zorunluluk olarak temellendirmektedir. Bu yaklaşım, birçok liberteryen teorisyen tarafından eleştirilmiş, Rand'ın rasyonel egoizm temelli ahlâk anlayışının felsefî ve pratik sınırları sorgulanmıştır. Bu yönüyle Rand, liberteryen olarak anılrsa da objektivist etik temellendirmesi ve özgürlük anlayışı liberteryen düşünürlerden farklılıklar göstermektedir (Bekleviş, 2021: 57).

Liberteryenizm, metodolojik bakımdan bireyci bir yaklaşım sergileyen bir teoridir. Kökleri klasik liberal düşünceye dayanan bu bireycilik anlayışı, John Locke, Immanuel Kant ve Herbert Spencer gibi düşünürlerin görüşlerinde ortak bir zemin bulmuştur. Benzer bireycilik, Rand, Murray N. Rothbard ve Robert Nozick gibi liberteryen kuramcılarının özgürlük anlayışlarının merkezinde yer almaktadır. Klasik liberalizm ile liberteryenizm arasında bireycilik ve özgürlük temelinde bir kesişim noktası bulunsa da liberteryen teoride özgürlük, rasyonalist bir doğal hukuk anlayışıyla temellendirilerek farklılaşmaktadır. Bu yaklaşıma göre, bireyler başkalarının benzer haklarını ihlal etmedikleri sürece, yaşamları üzerinde mutlak özgürlüğe ve en geniş haklara sahiptirler. Liberteryenizmin normatif bireycilik anlayışı ise bireyin yaşamı, refahı ve tercihlerini yalnızca toplumsal faydaya katkısı üzerinden değil, kendi başına taşıdığı değere dayandırmaktadır (Taner ve Yayla, 2018: 10). Bu çerçevede

Rand, kendisini liberteryen teori içerisinde görmese de bireycilik vurgusunu ileri bir düzeyde teorileştiren figürlerden biri olarak öne çıkmıştır. Bireyi ahlâkî ve ontolojik anlamda merkeze alan yaklaşımı, yalnızca siyasal özgürlüğün değil, bireysel akıl ve iradenin mutlak değerini savunması bakımından da dikkat çekmektedir. Rand'ın felsefî bireyciliği, liberteryen teorideki normatif bireycilik anlayışının en keskin örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Ancak Rand, kendi geliştirdiği felsefî sistemini 'objektivizm' olarak tanımlamakta ve bu yaklaşımı yalnızca kuramsal düzeyde değil, aynı zamanda bireysel yaşamında da sistemli biçimde uygulamaktadır (Bekleviş, 2021: 58). Rand'ın objektivist felsefesi, bireyin düşünme yetisini temel alarak rasyonel, tutarlı ve ahlâkî bir yaşam biçimi oluşturmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle, bireyin akıl yoluyla kendi yaşamını yönlendirme hakkını savunan liberteryen teoriyle örtüşen bir zemin sunmuştur. Zira objektivizm, bireysel özerkliğin ve etik sorumluluğun kaynağını öznel değer yargılarında değil, aklın evrensel ilkelerinde temellendirmeyi amaçlayan normatif bir sistem olarak, Rand'ın özgürlük ve bireycilik anlayışının felsefî temelini oluşturmaktadır.

Rand, bireyin haklarını koruma amacını devletin varlık nedeni olarak tanımlamaktadır ve bu çerçevede siyasal otoritenin meşruiyetini bireysel hakların güvence altına alınmasıyla sınırlandırmıştır. Devletin rolünü bu şekilde sınırlı bir çerçevede tanımlayan Rand, anarşokapitalist yaklaşımları eleştirmiştir. Zira bu tür sistemlerde bireysel hakların nasıl korunacağına dair kuramsal bir netlik bulunmamaktadır ve bu da hakların ihlaline açık bir zemin yaratmaktadır. Ona göre, bireyin özgürlüğü ancak belirli bir yasal düzen ve meşru güç aracılığıyla sürdürülebilir hale gelir (Rand, 1964: 22). Bu bağlamda, liberteryen düşünürlerin bireyin doğal haklarını nasıl temellendirdikleri, Rand'ın yaklaşımıyla örtüşen ancak farklı teorik dayanaklara sahip bir zeminde gelişmiştir. Liberteryen teori, bireyin sahip olduğu hakları öz-sahiplik ilkesi ve bununla bağlantılı olarak mülkiyet hakları üzerinden temellendirmiştir. Bu görüşe göre, insanın rasyonel ve faydacı doğası doğrultusunda, kişinin kendi bedenine, emeğine ve zihinsel yetilerine ilişkin mutlak tasarruf hakkı bulunmaktadır. Öz-sahiplik ilkesi, bireyin yalnızca kendi varlığı üzerinde meşru hak iddia edebileceği, başka herhangi bir kişi ya da otoritenin bu haklara müdahale edemeyeceği varsayımına dayanmaktadır. Böylece hem devletin sınırları hem de bireysel özgürlüğün zemini doğal haklar anlayışı içinde yeniden tanımlanmış olur (Taner ve Yayla, 2018: 10).

Rand özgürlük anlayışını, daha önce de belirttiğimiz gibi bireyin yaşam hakkını akıl temelinde savunarak, rasyonel öznenin varoluşunu siyasal düzenin meşruiyet kaynağı olarak konumlandırır. Ona göre özgürlük, bireyin aklını rehber edinerek kendi yaşamını sürdürme ve geliştirme hakkıdır (Rand,

2005: 493). Bu yaklaşım, bireysel hakların kaynağını akıl ve nesnel gerçeklik ilkelerine dayandırmaktadır. Buna karşın, klasik liberteryen teoride, özgürlük doğuştan gelen haklarla veya bireyler arası gönüllü etkileşim ilkesine referansla temellendirilmiştir. Bu farklılaşma, özgürlük kavrayışının etik zemininde belirgin bir ayrışmaya işaret etmektedir. Rand'ın yaklaşımında haklar rasyonel öz-benliğin varoluşsal gereklilikleriyle açıklanırken, liberteryen teoride bu haklar çoğu zaman doğal haklar veya mülkiyet temelli sözleşme etiğinden türetilmiştir. Bu çerçevede Rand'ın objektivist etik anlayışı, liberteryen düşünürler tarafından eleştiriye tabi tutulmuştur. Özellikle Rothbard, bireysel özgürlüğün temellendirilmesinde Rand'ın metafizik temelli ve rasyonalist etik yaklaşımını eleştirerek, bu anlayışın teleolojik ve normatif açıdan sorunlar barındırdığını savunmuştur (Taner ve Yayla, 2018: 15). Rothbard için özgürlüğün nesnel ahlâkî ilkelere dayandırılması, bireyci özgürlük anlayışını dogmatik bir yapıya büründürebilir ve bu yönüyle klasik liberal yaklaşımlardan ayırır (Bekleviş, 2023, s. 61–62). Diğer bir liberteryen düşünür olan Nozick için ise en temel hak, bireyin kendi üzerinde sahip olduğu haklardır. Bu, kişinin kendi kendisinin sahibi olması düşüncesine dayanmaktadır. Ancak Nozick, bu hak anlayışının yalnızca akıl temelli olarak değil, kişiler arası karşılıklılık ve gönüllü etkileşim temelinde de felsefi olarak temellendirilmesi gerektiğini savunur (Can, 2007: 42) ve Rand'ın yaklaşımını bu açıdan yetersiz bulur. Bu çerçevede, Rand'ın objektivist etik anlayışı, bireycilik temelinde özgürlüğü savunması bakımından liberteryen teoriyle örtüşse de özgürlüğün aşırı rasyonalist temellere dayandırılması, Rothbard ve Nozick gibi düşünürler tarafından normatif tutarlılık ve pratik uygulanabilirlik açısından eleştirilerek, bu yaklaşımın liberteryen teori içindeki konumunu tartışmalı hale getirmiştir. Bu eleştiriler, Rand'ın objektivist sisteminin liberteryen teori içerisindeki tartışmalı konumunu ortaya koymakla birlikte özgürlük, etik ve hak gibi kavramların temellendirilmesinde yaşanan ayrışmalara da dikkat çekmektedir. Ancak Rand, bu eleştirileri, etik ilkelerin bireyin doğasına ve yaşamını sürdürme gerekliliğine dayandığını ileri sürerek karşı çıkmaktadır. Zira ona göre birey, hayatta kalabilmek ve gelişebilmek için aklını kullanmak zorundadır. Dolayısıyla ahlâk, bireyin aklını rehber edinerek uzun vadeli rasyonel çıkarlarını maksimize etmesini gerektirir (Rand, 1964: 85). Bu bağlamda, özgürlük yalnızca bir politik hak değil, bireyin akıl ve iradesiyle yaşama yetisinin zorunlu bir koşulu olarak ileri sürülmüştür. Rand, doğal haklar kuramına benzer şekilde bireyin yaşama, mülkiyet ve özgürlük haklarını savunmuş olsa da bu hakları aşkın bir doğa yasasına değil, rasyonel varlık olan insanın doğasına ve yaşam standardına dayandırmıştır. Bu yönüyle de onun felsefesi özgürlük teorilerinden ayrılmaktadır.

Sonuç

Ayn Rand'ın objektivizm felsefesi, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirme- si, kişisel özgürlüğünü koruması ve bağımsız bir hayat yaşaması konularında önemli görüşler içermektedir. İnsanın yaşamı boyunca aklını kullanması ve hayat standartlarını rasyonel olarak inşa etmesi bu öğretinin temel değer- lerindendir. Rand, bunun için insanın değer standardı olarak kendi hayatına yönelmesini ve bütün değerlerini düşünerek üretmesi gerektiğini ifade eder.

Objektivizm, bireyin kişisel özgürlüğünü savunur ve bireyin kendi haya- tını yönlendirme hakkına sahip olduğunu vurgular. Bu özgürleşme yolunda bireye, kendi hayatına yön verebilmesini ve bireysel arzularını kendisinin be- lirlemesi gerektiğini önerir. Bundan dolayı, Rand'ın felsefesinde toplumun ve devletin, bireyin hayatını yönlendirecek ya da bireysel değerlerine bir ihlal oluşturabilecek baskıların olmaması gerekmektedir. Birey, kendi hayatındaki değerlerini kendi aklıyla inşa etmeli ve bu değerleri doğrultusunda yaşama- lıdır. Bu ölçüde benliğini ön planda tutmalıdır ve başkalarının kendi hayatı üzerindeki buyruklarını ikinci planda alarak, hayatını yaşamada bireysel ve özgür olarak başarılı olmak zorundadır. Bu başarı ise, ancak insanın kendi de- ğerlerini ahlâki keşfederek üretmesi ve bu değerlerine sadık kalarak yaşamını şekillendirmesiyle mümkündür. Bundan dolayı, bir birey özgürlüğünü zede- leyecek ve hayatına başkaları tarafından müdahaleyi gerektirecek tüm değer standartlarını reddetmelidir. Kendi özgürlüğünü kısıtlayan toplumsal normla- ra ve hükümetlerin baskıcı müdahalelerine karşı, birey kendi değerlerini haya- tının temel standardı olarak belirlemelidir. Bu doğrultuda, devlet yapılarının ve hükümetlerin yalnızca bireysel hakları koruma görevi üstlenmesi gerektiği bilinciyle hareket edilmeli ve devlet yasalarının, bireyin hayatına bu görevin dışında herhangi bir müdahale hakkına sahip olmadığı kabul edilmelidir.

Rand'ın felsefesi, bireyin kendi değerlerini, hedeflerini ve tutkularını ta- nımlamasını ve bu doğrultuda hareket etmesini teşvik eder. Bu bağlamda, ob- jektivizm bireye, kendi özgürlüğünü koruma ve potansiyelini gerçekleştirme sorumluluğunu yükler. Bu, bireyin özgürlüğünü sınırlayan toplumsal, siya- sal veya herhangi bir dış etkene karşı durmasını ve hayatını kendi iradesiyle şekillendirmesini gerektirir. Ayrıca objektivizm, bireylerin toplumsal etkiler- den bağımsız bir şekilde düşünmesini ve hareket etmesini savunur. Bireyin, toplumsal baskılara ve kolektif, özgeci ideolojilere karşı durarak kendi özgür- lüğünü koruması ve değerlerini yaşatması gerektiğini vurgular. Dolayısıyla birey, yalnızca kendi iradesine ve aklına dayanarak değerlerini oluşturabilir.

Sonuç olarak, Rand'ın öğretisi bireyi özgürlüğe teşvik eder. Bireyin kendi potansiyelini keşfetmesi, bireysel özgürlüğünü elde etmesi ve koruması, kendi aklını kullanarak kimseye bağlı olmadan bir yaşam sürmesi bu felsefenin merkezinde yer almaktadır. Hiçbir baskı altında kalmadan ve devletin müdahalesi olmadan bireysel yaşamını iyileştirme çabası, objektivizmde bireyin özgürlüğünün değerini ortaya koymaktadır. Rand'ın özgürlük anlayışı bireycilik ve devletin sınırlılığı gibi yönleriyle liberteryen teoriyle örtüşse de onun teorisi rasyonalist ve etik bir temele dayandırması Rand'ı kuramsal açıdan tartışmalı bir konuma yerleştirmektedir.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimler Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aristoteles, (2019). *Nikomakhos'a Etik*. (Çev. Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Barry, N. P. (1987) Ayn Rand and Egoism. On Classical Liberalism and Libertarianism. *New York: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data*, 108-131.
- Bekleviş, M. (2021). Liberteryen Düşünceye Yön Veren Üç Düşünür: Ayn Rand, Robert Nozick ve Murray N. Rothbard. *Mediterranean Summit 6th International Social Sciences Congress*, 57-63.
- Can, N. (2007). Siyasal Bir Felsefe Olarak Liberteryenizm. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10(2), 39-51.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2017). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Demirel, C. (2021). Ayn Rand'ın Egoizminde Ahlâkın Temellendirilmesi ve Bağlayıcılığı Problemi. *Felsefe Arşivi-Archives of Philosophy*, 54, 63-80.
- Gotthelf, A. (2000). *On Ayn Rand*. ABD: Wadsworth Thomson Learning.
- Heyl, J. A. (1995). A History of Women Philosophers. Mary Ellen Waithe (Ed.). *Ayn Rand (1905-1982) içinde* (s. 207-222). ABD: Kluwer Academic Publishers-Library of Congress Cataloging in Publication Data.
- İspir, N. (2010). Ayn Rand'ın Siyaset Felsefesinde Bireysel Hakların Mutlaklığı Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(10), 509-521.
- Kılıç, R. (1993). Ahlâkı Temellendirme Problemi, *Felsefe Dünyası*, 8(2), 66-78.
- Oktay, A. S. (2015). Kınalızade Ali Efendi'de Ahlâki Yasa Değerlerin Kaynağı Sorunu, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(35), 93-104.
- Rand, A. (1964). *The Virtue of Selfishness*. New York: New American Library.
- Rand, A. (1992). *Atlas Shrugged*, New York: New American Library.
- Rand, A. (2005). *The Fountainhead*, New York: Penguin Group.
- Rand, A. (2011). *Ego*. (Çev. Şerif Yıldız). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (2021a). *Yeni Entelektüel İçin*. (Çev. Orhan Düz, Belkıs Dışbudak). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Rand, A. (2021b). *Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal*. (Çev. Nejdett Kandemir). İstanbul: Pegasus Yayınları.

- Sharaf, R. ve Arkadani, S.H.E. (2015). Ayn Rand's Egoism: Theory and Analysis". *Religious Inquiries*, 4(7), 31-42.
- Smith, T. (2006). *Ayn Rand's Normative Ethics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Taner A. ve Yayla A. (2018). Liberteryen Teoride Özgürlüğün ve Siyasetin Sınırları. *Liberal Düşünce Dergisi*, 23(91-92), 7-52.
- Yaran, C. S. (2010). *Ahlâk ve Etik*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Yıldırım, S. Ş. ve Gündoğdu, H. (2023). Ayn Rand İçin Dünyadaki Kötülüklerin Kaynağı: Altruizm. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 76-93.